TURCARET.

COMEDIE.

DIVADLO PETRA BEZRUČE OSTRAVA 1

Par Monſieur LE SAGE.

Le prix eſt de vingt ſols.

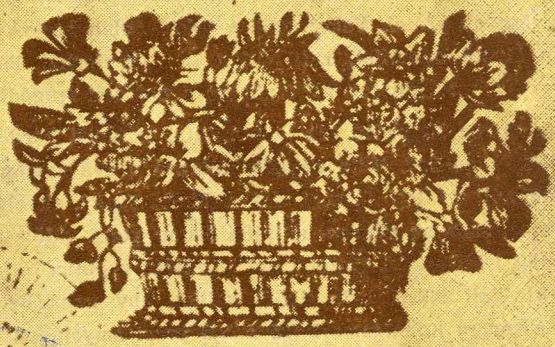

À PARIS,

Chez PIERRE RIBOU, ſur le Quay des Auguſtins, à la Deſcente du Pont Neuf, à l'Image S. Loüis.

M. DCC. IX.

Avec Approbation, & Privilege du Roy.

Vysoké kruhy i měšťanské vrstvy osmnáctého věku si uvědomují, jak nehezký a prázdný by byl život bez umění. I herci, tak dlouho pokládaní za nižší kastu, stvořenou jen pro zábavu velkých, dobývají si společenského postavení. Celá Paříž je zamilována do Adrienny Lecouvreurové, první velké tragédky, která uchvacuje obecenstvo prostou, přirozenou deklamací, akcenty, v nichž mluví vášeň nebo bolest srdce, bez pathosu a bez rétoriky. Velký i malý svět ji chce vidět v úlohách antických hrdinek i moderních královen a princezen v antickém úboru (první zavedla zvyk na scéně užívati dvorních úborů), chce se zachvívati hloubkou jejího citu, chce slyšet jejími ústy trpící nebo milující lidskou duši. Kdo by byl myslil, že se z té hubené dívky, vyrostlé v blízkosti Komedie a recitující od dětství verše, z dívky, kterou pařížská elita po prvé viděla v Polyeuctu u presidentky Le Jay a v Templu u velkopřevora de Vendôm, stane jednou herečka tak slavná, že její umění ozáří nimbem i její život a vrhne jí k nohám tu frivolní vznešenou společnost pařížskou, která neměla dosud k herečkám nejmenší úcty? Ani Champmeslé, interpretce hrdinek Racineových, nepodařilo se vzbuditi tuto úctu a povznésti sociální úroveň hereček, ačkoliv byla opěvována La Fontainem, milována Racinem a vyhledávána kruhem věrných přátel. Velký svět, v jehož očích herečky nebyly dámami, ji v soukromém životě opomíjel, i když jí v divadle tleskal. Pokořil se až před Adriennou Lecouvreurovou, dcerou kloboučníka a největší tragédkou své doby.

Ale Adrienna začala žít právě tak jako ostatní tehdejší herečky, totiž po stránce mravní nepříliš úzkostlivě. Měla několik milenců a dvě nemanželské dcery. Teprve když se objevil na její životní dráze Mořic Saský, skvělý zjev válečníka a přelétavého milence, stala se věrnou, milující ženou, která viděla v milovaném muži svůj »vesmír, naději i bohy«. Od té doby byl její život vyplněn láskou, kterou tlumočila na scéně. Ale její štěstí bylo příliš veliké, aby nebudilo závist bohů. Syn Augusta Silného a Aurory Koenigsmarkové nebyl prost smyslnosti a nestálosti svého otce. Hluboká láska Adrienny Lecouvreurové, která prodala své šperky na úhradu jeho dluhů, nedovedla ho upoutati tak, aby neflirtoval současně s hezkou zpěvačkou z Opery a nedvořil se vévodkyni z Bouillonu. Adrienna byla varována před žárlivostí mocné sokyně, která ji chtěla odstraniti jedem. A když brzy potom zemřela náhle na prudký zápal v náručí přítomného Voltaira, zůstalo na vévodkyni z Bouillonu lpěti podezření, že ji dala skutečně otráviti.

Krásný, hrdý život Adrienny Lecouvreurové a její statečná smrt v náručí filosofa bez církevní útěchy jsou vyjímečným případem v 18. století, kdy se po bezbožném životě umíralo křesťansky a kdy bylo tak těžko obejíti se bez přízně vysokého světa, že jen málo umělců si udrželo nezávislé sociální postavení. A jedním z těchto

nemnohých byl Lesage, autor populárních románů a veseloher, které ukazovaly společnosti začínajícího století její tvář ve světle pravdy, bez masky a bez líčidel. Potřeboval sice pomoci dauphinovy, aby uskutečnil představení svého odvážného Turcareta, kde pranýřoval největší velmoc doby, finančníky — jichž sám Molière ušetřil patrně z rozkazu Colbertova — ale nikdy se nesnížil k podlézavosti a lichocení. Vévodkyni de Bouillon, které slíbil přečíst Turcareta ještě dříve, než byl hrán, nechal hodinu čekat na svůj příchod, a když mu vytýkala, že ztratila hodinu času, odpověděl hrdě: »Dobrá, madame, můžete získat dvě hodiny.« A uklňniv se odešel.

Poněvadž nehledal vysokých ochránců a mecenášů, musil se Lesage při vší popularitě ustavičně rvát se životem. Nemohl ani pracovati nepřetržitě o svém stěžejním díle, živém obraze mravů své doby, jehož hrdina, dobrodruh Gil Blas, prochází všemi stavy a zakouší všech rozmarů osudu. Musil je ustavičně přerušovati jinou prací, protože ho potřeby rodiny ustavičně nutily psát pro výdělek. Tak se stalo, že poslední svazek Gila Blase vyšel až za dvacet let po prvním, přes stálé upomínání vdovy po knihkupci, která dala autorovi zálohu několika set pistolí.

Gil Blas se stal vrstevníkům drahým, protože jim představoval pod španělským nátěrem život doby v celé jeho romantické dobrodružnosti, zástupce všech stavů a povolání v jejich pravé podobě.

Poněvadž Lesage, hrdý měšťan a rozený poctivec, nešel sám vzestupnou cestou svého hrdiny, nemaje lokajských vlastností ani způsobů, nevynesl mu bouřlivý úspěch jeho románu ani tolik, aby mohl ve stáří bezstarostně žíti z výnosu celoživotní práce. Nechtěje nikomu býti na obtíž, opustil malý domek, obklopený zelení zahrad na předměstí Saint Jacques, kde dokončil Gila Blase a odstěhoval se do Boulogne k synovi, veselému kanovníkovi, u něhož zemřel v osmdesáti letech.

Ačkoliv se Lesage od mládí, kdy byla jeho první milenkou urozená dáma a kdy poznal jako příručí generálního pachtýře špatnost finančníků, vyhýbal vysoké společnosti, dávaje přednost demokratickým kavárnám před aristokratickými salony, přece nelze říci, že by nebyl znal život vyšších vrstev a nedovedl i v něm nalézti své typy. Znal dobře typ »universálního muže« své doby, který byl pokládán za dokonalého kavalíra, protože miloval hru, víno a ženy. Znal rovněž dobře typ nalíčené koketní ženy, která snila jen o toaletě, flirtu a společnosti, kde mohla zářit a vládnout.

(Maryša Šárecká — Radoňová: Z kulturních dějin lidstva — Rokoko. Ústřední dělnické knikupectví a nakladatelství Praha 1937).

Ve svém románě »Kulhavý ďábel« líčí Lesage na půdoryse španělského prostředí francouzskou společnost své doby a velmi hluboce proniká do lidských charakterů, které jsou ve svém prazákladě věčné. Student, don Peréz Zambullo vysvobodí z láhve chromého čerta Asmodea a ten ho pak z vděčnosti provádí městem a ukazuje mu různé typy lidí.

»Vidím v jednom okně hezkou ženu, sedící mezi mladíkem a staříkem. Zdá se, že všichni tři pijí výborné likéry; a zatím, co ten přestárlý kavalír dámu líbá, podává ta čtveračka za zády ruku mladíkovi, který je bezpochyby jejím milencem.«

»Právě naopak,« odpověděl kulhavec, »je to její manžel a ten druhý je její milenec. Stařík je velmi vážený muž, komandér kalatravského vojenského řádu. Ruinuje se pro tu ženu, jejíž muž je dvorským úředníčkem; ona se lichotí ke svému starému milovníčkovi z vypočítavosti a z lásky ke svému muži, je mu v jeho prospěch nevěrná.«

»V sousedním domě pozorují dvě dosti zábavné scény: přestárlou koketu, která před ulehnutím odložila své vlasy, obočí a zuby na toaletní stolek a záletného šedesátníka, který by se rád ještě pomiloval. Vyňal již své oko a vyndal falešné vousy a paruku, jež skrývá jeho lysou hlavu. Čeká, až mu sluha odepne dřevěnou ruku a nohu, aby se s tím, co mu zbude, položil do postele.«

»Neklamou-li mne oči,« řekl Zambullo, »vidím v tom domě krásnou, vysokou mladou dívku. Jak je hezká!« — »Nuže,« odpověděl kulhavec, »ta mladá kráska, kterou jste si tak zalíbil, je starší sestra záletníka, který uléhá. Možno říci, že se hodí k té staré koketě, která bydlí s ní. Její postava, kterou obdivujete, je stroj, který mechaniky pořádně potrápil. Její poprsí a boky jsou umělé a nedávno, když šla na kázání, upustila mezi lidmi zadek. A přece, protože dovede vypadat jako děvčátko, hádají se dva mladí kavalíři o její přízeň. Dokonce se pro ni porvali. Blázni! Připadá mi to, jako bych viděl dva psy rvoucí se o jednu kost.«

A. R. Lesage

TURCARET

Přeložil Karel Kraus

Režisér FRANTIŠEK ČECH — **Hudební spolupráce JAN TOMŠÍČEK**

Výtvarník LUBOŠ HRŮZA — **Pohybová spolupráce ALENA KADLECOVÁ j. h.**

Pan Turcaret	Otakar Janda
Paní Turcaretová	Štěpánka Ranošová
Rytíř	Václav Roštlapil
Markýz	Ladislav Chvojka
Baronka	Marie Viková
Pan Raoubiére	Jiří Čeporan
Pan Truque	Jindřich Dvořák Jiří Hrzán
Paní Jacobová	Soňa Šimberová
Drante	Bohuslav Čvančara
Flamand	Jaroslav Fukala
Jasmín	Jindřich Tuláček
Marina	Milada Albínová
Lizinka	Alena Tománková
Hudebníci	Věra Marková Karel Baumgartner Jan Břečka

Inspicient Jindřich Tuláček — Napovídá František Labudek — Technická spolupráce Václav Plachý s kol. — Světla Jar. Řezáč s kol. — Dekorace V. Mihola — Kostýmy B. Smetanová s kol. — Vlásenky M. Kuthanová s kol. — Rekvizity A. Smetana

Premiéra v DPB 11. dubna 1965

Přestávka po 3. obraze

»Ten kapitán, který se obouvá, je připraven k odjezdu z Madridu. Jeho koně čekají na ulici; jede do Katalonie kam byl poslán jeho pluk.

Neměl peněz a obrátil se včera k lichváři.

»Pane Pijavko,« pravil mu, »nemohl byste mi půjčit tisíc dukátů?«

»Pane kapitáne,« odpověděl mu lichvář sladce a laskavě, »já jich nemám; budu se však snažit, abych našel člověka, jenž by vám je půjčil, to jest: dá vám jich hotově čtyři sta, vy vystavíte směnku na tisíc a z těch čtyř set, které dostanete, si prosím, srazím šedesát za zprostředkování. Dnes je tak málo peněz . . . .«

»To je lichva,« přerušil ho prudce důstojník, »žádat šest set dukátů za tři sta čtyřicet! To je podvod! Takové lichváře by měli věšet!«

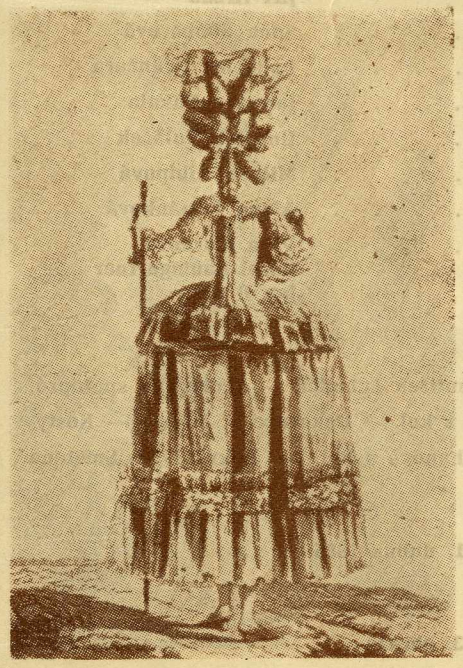

»Nezlobte se pane kapitáne,« odpověděl lichvář s velkou chladnokrevností, »poohlédněte se jinde! Nač si naříkáte? Cožpak vás nutím, abyste těch tři sta čtyřicet dukátů vzal? Záleží na vás, vezmete-li či zamítnete-li.«

Kapitán už na to neřekl nic a odešel; když však uvážil, že musí odejet, a že se ani bez peněz neobejde, vrátil se dnes ráno k lichváři, kterého potkal ve dveřích v cenném plášti s velikým límcem, krátce ostříhaného a s velikým růžencem, ověšeným přívěsky.

»Vracím se k vám, pane Pijavko,« pravil mu. »Přijímám vašich tři sta čtyřicet dukátů Jsem nucen je vzíti, protože nutně potřebuji peněz.«

»Jdu na mši,« vážně odpověděl lichvář. »Přijďte až se vrátím, vyplatím vám ten obnos.«

»Eh, ne, ne,« odvětil kapitán, »vraťte se laskavě, bude to vyřízeno za okamžik, vyhovte mi, velmi spěchám.«

»Nemohu,« odpověděl Pijavka, »jsem zvyklý vyslechnouti každého dne mši ještě před tím, než začnu obchodovat. Je to mé pevné pravidlo a já je zachovám po celý svůj život.«

Jakkoli byl důstojník už velmi netrpěliv dostati své peníze, musel ustoupiti pravidlu zbožného Pijavky; ozbrojil se trpělivostí a jako by se bál, aby mu dukáty neunikly, šel s lichvářem dokonce na mši. Vyslechl ji s ním a chystal se k odchodu. Ale Pijavka, nachýliv se k jeho uchu, pravil mu:

»Bude kázat jeden z nejlepších madridských kazatelů; nepropasu jeho kázání.«

Kapitán, kterému mše trvala dlouho, byl z nového odkladu zoufalý, ale přece zůstal ještě v kostele. Kazatel vystoupil a kázal proti lichvě. Důstojník byl tomu nesmírně rád a pozoruje lichvářskou tvář, říkal si:

»Kdyby se tak ten žid dal pohnouti. Kdyby mi dal jen šest set dukátů, byl bych spokojen.«

Kázání konečně skončilo; lichvář vyšel. Kapitán se k němu připojil a pravil:

»Nuže, co si myslíte o tom kazateli? Nezdá se vám, že káže velmi účinně? Já jsem úplně uchvácen.«

»Soudím jako vy,« odpověděl lichvář. »Rozebral svůj předmět dokonale; je to učenec a provádí své řemeslo dobře. My pojďme nyní dělati své.«

(A. R. Lesage: Kulhavý ďábel. Přeložil Zdeněk Vavřík, vyd. Melantrich 1932)

Motto: V noci jsou všechny kočky šedé.

(lidové přísloví)

SERENÁDA

Loutna, kytara a hoboj. Disharmonická a směšná symfonie. Paní Laura stojí na balkóně za žaluzií. Na ulici není luceren, v oknech není světel. Rohatá luna.

»To jste vy, Espignacu« — »Bohužel, ne!« — »To jsi tedy ty, můj milý Fleur d'Amande?« — »Ani ten, ani onen.« — »Jakže, to jste zase vy, pane de la Tournelle? Dobrou noc! Tak jen si hledejte včerejší den!«

Hudebníci v pláštích s kápí. — »Pan rada z toho dostane rýmu.« — »Copak se ten galán nebojí jejího manžela?« — »Kdež, její manžel je na Antillách.« »Co si to však spolu šeptali?« — »Sto louisů měsíčně.« — »Rozkošné!« — »Kočár s dvěma sluhy v maďarském kroji.« — »Nádherné!« — »Hotel ve čtvrti princů!« — »Skvělé!« — »A mé srdce plné lásky!«

— »Ó, jaký to bude hezký pantoflíček na mou nohu!«

Hudebníci stále ještě v pláštích s kápí. — »Slyším, jak se paní Laura směje.« — »Krutá kráska krotne.« — »Ovšem! Orfeovo umění dojalo v bájných dobách i tygry!«

Paní Laura. — »Pojďte blíž, miláčku, spustím vám po stuze svůj klíč.« A paruka pana rady byla náhle smáčena rosou, která nesprchla z hvězd. — »Hej, Guendespine,« vzkřikla zlomyslná žena, zavírajíc balkón, »vezměte bič a běžte rychle pána utřít!«

(Aloysius Bertrand — Kašpar noci)

Program připravil František Čech, redakce Ivo Dvořák, výtvarník Luboš Hrůza. V programu jsou použity soudobé rytiny. Typografická spolupráce Rudolf Mikeska. Vytiskly Moravské tiskařské závody n. p., závod Ostrava, prov. 22, Hollarova 14. Cena 1,60 Kčs.

T-12 51590

Z PŮVODNÍHO PROVEDENÍ „TURCARETA“. SOUDOBÁ RYTINA

ZDARMA